

”Tämä on meidän historiamme” *Eurokansalaisuuskasvatusta historianäyttelyssä*

Riitta Oittinen

Expo: It's Our History! – Dit is onze geschiedenis! – C'est notre histoire! Tour & Taxis, Bryssel, 26.10.2007–23.3.2008.

Financial Timesin (18.3.2007) teettämän kyselyn mukaan suurimpien EU-maiden kansalaisista 44 % ajattelee asioiden menneen huonompaan suuntaan EU:hun liittymisen jälkeen. Euroopan unionin imagoa onkin yritetty kohottaa lukuisilla PR-hankkeilla, kuten painotuotteilla, elokuvilla, kilpailuilla ja yleisötilaisuuksilla. Esimerkiksi Euroopan komission *Europa Go!* -verkkosivut tarjoavat nuorille suunnattuja pelejä ja historiakilpailuja. Tämän ohella varsinkin nuorisolle on suunnattu keskustelusivustoja, sarjakuvia ja ainakin yksi pitkä elokuva. Lapsille on laadittu EU-aiheisia kuvakirjoja.

Euroopan parlamentin info-pisteen ikkunassa esillä olleet koululaisten piirustuskilpailun työt juhlistivat 50-vuotiasta EU:ta. © Riitta Oittinen

Historia oli EU-diskurssissa esillä tavallista enemmän vuonna 2007, koska Euroopan unioni juhlisti Rooman sopimusta ja viisikymmentä vuotta kestänyttä taivaltaan. Teemavuosi poiki paljon sellaisia Eurooppaa ja EU:ta käsitteleviä hankkeita, joihin kytkettiin valittuja paloja menneisyydestä.

Geopoliittisen sijaintinsa vuoksi Bryssel toimii varsinaisena eurohistorian esittämisen päänäyttämönä. Brysselin ”eurokortteleissa” on jatkuvasti esillä sekä poliittisia seinälehtiä että EU:n historiaan liittyviä näyttelyitä. Lokakuussa 2007 katukuvaan ilmestyi julisteita joissa luki *It's Our History – Dit is onze geschiedenis – C'est notre histoire!* Belgian televisiossakin näkynyt kampanja mainosti suurta historianäyttelyä, jonka luvattiin sisältävän ”50-vuotta eurooppalaista seikkailua”. Ranskankielinen *Le Soir* -sanomalehti puolestaan julkaisi 16-sivun pedagogisen liitteen, joka sisältää näyttelyyn liittyviä keskustelunaiheita ja tehtäviä.

Maailmanpolitiikan tapahtumia käsittelevää historiallista aikajanaa Euroopan parlamentin rakennuksen katuikkunoissa. © Riitta Oittinen

”Meidän historiamme” raamit

It's Our History on yksi tulos yli kymmenen vuotta sitten käynnistetystä projektista, jonka tavoitteena on saada Brysseliin pysyvä Eurooppa-museo. Hankkeen isä ja museon tieteellinen neuvonantaja on Elie Barnavi. Hän on historian emeritusprofessori Tel Avivin yliopistosta ja työskennellyt myös Israelin suurlähettiläänä Ranskassa. Toistaiseksi hankkeen aktiivit eivät ole löytäneet museolle fyysistä kotia. Sen sijaan sponsorointia ”meidän historiamme” käsittelevälle näyttelylle on herunut Belgian ranskan- ja hollanninkieliseltä aluehallinnolta, Brysselin kaupungilta, kymmeniltä belgialaisilta yrityksiltä, tiedotusvälineiltä ja säätiöiltä. Koko budjettia ei ole julkaistu, mutta lehdistötiedotteen perusteella Euroopan komissio on tukenut näyttelyä miljoonalla eurolla.

Vuoden 2008 puolelle auki oleva, Eurooppa museon -tiimin tekemä *It's Our History* on yksi viimeisistä Rooman sopimuksen juhluvuoden tapahtumista. Näyttely lupaa käydä kro-

nologisessa järjestyksessä läpi Euroopan suurhetkiä. Esillä on ”suuren historian” ohella myös ”pientä historiaa”, joista jälkimmäisellä tarkoitetaan arkipäivän historiaa ja tapahtumien kuvaamista yksilöiden näkökulmasta. Tilanpuutteesta näyttely ei kärsi, sillä se on pystytetty upeaan, 1800-luvulla rakennettuun *Tour & Taxis* -nimiseen entiseen varastokompleksiin.

Ajan hengen mukaisesti perinteisten tavaravetriineiden lisäksi esillä on audiovisuaalisia teoksia, hipaisunäppäimellä toimivia tietokoneita, elokuvia, videoita, valokuvakollaaseja, haastatteluja, taideteoksia ja musiikkia. Näyttelystä on myös tehty liikkuvaa kuvaa sisältävät verkkosivut, joiden koko sisältö on vain ranskaksi ja hollanniksi. Suunnittelussa ei kuitenkaan ole huomioitu esteettömyysperiaatteita, joten ”meidän historiastamme” kiinnostuneille näkö- tai lukurajoitteisille sivujen käyttö voi olla hankalaa. Tosin tarkkasilmäisenkin voi olla vaikea löytää etsimäänsä, sillä sivut ovat belgialaiseen tyyliin sangen sekavat.

Päätin heittäytyä näyttelyntekijöiden mainostamaan seikkailuun ja osallistua opastetulle kierrokselle. Olin utelias näkemään ketkä kaikki kelpaavat ”meidän historiaan” ja missä määrin kykenisin itse siihen identifioitumaan.

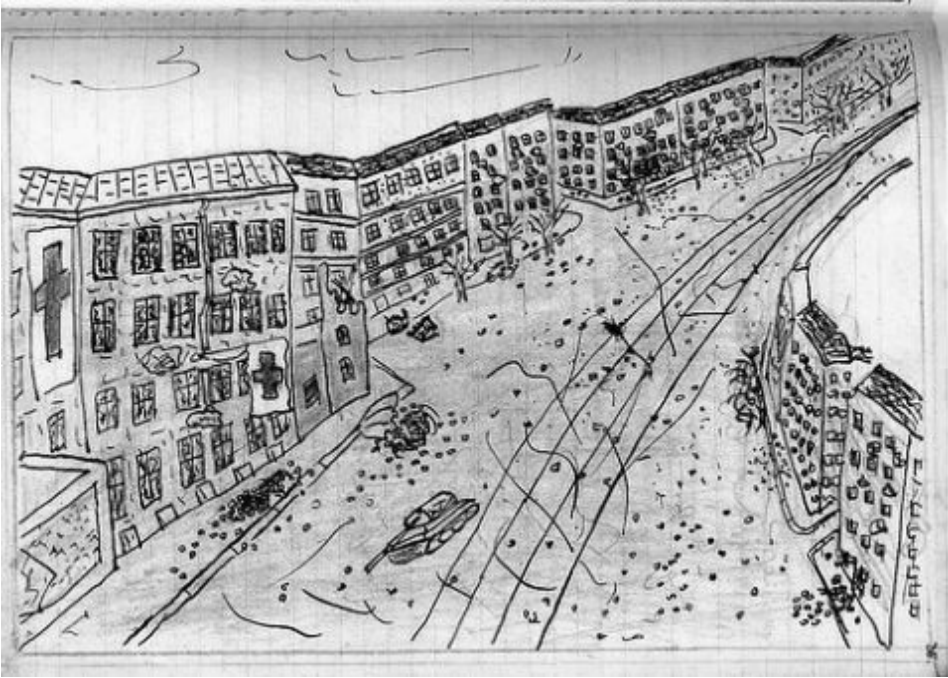
Näyttelyn mainoksiin on valittu eri-ikäisiä, valkoihoisia eurooppalaisia. © Riitta Oittinen

Näyttelyn viesteistä

Näyttelyn julkilausuttu tarkoitus on kohottaa erityisesti nuorten eurooppalaisten historiatietoisuutta ”vetoamalla sekä tunteisiin että järkeen”. Eli Barnavi kertoi joulukuussa 2007 Tukholmassa järjestetyssä Euroopan historiaa käsitelleessä seminaarissa, että jopa kyyniset

toimittajat olivat itkeneet näyttelyssä.

Varsinaisia näyttelykäyntejä on räätälöity eri ryhmille. Esimerkiksi V.I.P. -paketin yhteydessä sen tilaaja voi kestitä liikekumppaneitaan ruoalla ja shampanjalla. Opettajille on omia tilaisuuksia, joissa pedagogisen materiaalin lisäksi tarjotaan ystävyysdrinkit. Kouulaisille järjestetään opastettuja kierroksia. Haastatteleman näyttelyn työntekijän mukaan oppilaskierrokset kestävät puolestatoista tunnista kahteen, eivätkä osallistujat ole tänä aikana kyllästyneet.

Unkarilainen koululainen Csich Gyula ikuisti päiväkirjaansa mitä tapahtui 15.3.1957. © Instituut 56, Budapest.

Kukaan historiantutkija tai -opettaja tuskin väittää, että Euroopan historian käsittely olisi helppoa edes silloin kun kyse on rajatusta aikavälstä. Selvää myös on, että näyttely on eri asia kuin oppikirja, tutkimuksesta puhumattakaan. Näyttelyn rakentaminen vaatii karsimista, yksinkertaistamista ja yleistämistä. ”Jos täällä mentäisi yksityiskohtiin, kävijät kyllästyisivät”, opas selvitti minulle näyttelyn painottumista läntiseen Keski-Eurooppaan. Ensimmäinen pettymys – muttei yllätys – minulle olikin, ettei *It's Our History* määritellyt saati erityisemmin problematisoinut sitä, keitä näyttelyn ”meillä” tarkoitettiin. Ylipäätäänhän ”europuheessa” – ja eurohistoriassa sen alalajina – Eurooppa-sanaa viljellään sekä tietoisesti että tiedostamatta EU:n synonyymina. Tämän logiikan mukaisesti Euroopan historiaakin laajenee – ainakin periaatteessa – maantieteellisesti sitä mukaan kun EU:n jäsenmaiden määrä kasvaa. Samalla lisääntyy myös eurohistoriassa esiteltävien, kansallisesti tärkeiden kulttuuriaarteiden, taiteilijoiden, poliitikkojen jne. määrä (Oittinen 2007).

Vaikka *It's Our History* käsitteli Neuvostoliiton hajoamista ja kolonialismia, Euroopan määrittely EU:ksi tuntuikin pääsääntöisesti pätevä jällen. Jos *It's Our History* olisi ollut esillä pari vuotta sitten, ei esimerkiksi bulgarialaista *lactobacillus bulgaricusin* keksijää

Rumen Borissovia olisi tietenkään kelpuutettu mukaan ”Euroopan historiakertomukseen”. Nyt hän oli yksi 27:stä, vaaleaihoisesta EU-kansalaisesta, joiden kuvat lyhyine elämäkertoineen esiteltiin näyttelyvieraille heti näyttelyn alussa. ”Nämä kustakin EU-maasta mukaan valitut ihmiset toimivat symbolisina oppaina”, kertoi Elie Barnavi Tukholmassa. Ilmeisesti tämä idea oli myös tekijöiden käsitys kätevästä *human interest* -ratkaisusta, jolla saada kaikki EU-maat näkymään näyttelyssä edes kerran. Tähän esilläolo Pohjoismaiden osalta suunnilleen jäikin, muutamia karttoja lukuun ottamatta. Pisteenä iin päälle symbolisen eurokansalaisjoukon suomalaisen tulkin nimestä oli unohdettu ö:n pisteet.

Näyttely kuitenkin alkoi lupaavasti: ensimmäisessä huoneessa yleisöä viriteltiin toisen maailmansodan jälkeen vallinneeseen toivon ja epätoivon tunnelmaan kanadalaisen Dominique Balinin totalitarismia symboloivalla tilateoksella *Missa* (1992). Siinä oli käytetty satoja armeijan saappaita. Niiden vieressä oli saksalaisen Günter Vemnigin rauhanajan haurautta kuvaava *Friedensrolle* (1985): 12 metriä pitkään metallirullaan oli ikuistettu kaikki Euroopassa 2000 vuoden aikana solmitut rauhansopimukset.

Arkielämästä kertovaa näyttelyesineistöä © *It's Our History*

Näyttelyn kaikkia huoneita saati yksityiskohtia on mahdotonta tässä käsitellä, joten mainittakoon vain muutamia painotuksia. Lordi Beveridgelle ja John Maynard Keynesille omistettu huone vaikutti oudolta henkilönpalvonnalta, varsinkin kun pyhäntömaiseen tilaan oli ripustettu heistä valtavat valokuvapotretit. Olin lievästi hämmästynyt siitä, että hyvinvointivaltio tuotiin käsitteenä esille ainoastaan Beveridgen yhteydessä. Sen sijaan dekolonisaatiota käytiin läpi eri tavoin. Tämä aihepiiri saattaakin toimia identifikaatiomahdollisuutena näyttelyyn tuoduille, sangen monikulttuurisen Brysselin koululaiselle. Näyttävästi esillä oli myös Brysselin maailmannäyttely vuodelta 1958, jossa rasistiset vieraat tunnetusti heittelivät näyttelyalueen kongolaisille banaaneja.

Kaikkiaan *It's Our History* -projektiin oli kerätty yli 700 esinettä kahdestatoista

(keski)eurooppalaisesta museosta. Osa tavaroista herätti ajatuskulkuja yli kansallisten rajojen. Esimerkiksi sota-aikana kierrätysmateriaalista tehty puna-harmaa-valkoisen lastenmekon materiaali osoittautui tarkemmalla katsomisella hakaristilipuksi, jonka harmaat osiot johtuivat siitä että äiti oli käyttänyt kankaan nurinpäin yrittäessään peitellä sen alkuperää. Hieno dokumentti sota-ajan pulasta toimii myös metaforana kaikille niille natseille, jotka sodan päätyttyä saivat jatkaa toimiaan kunnioitettuina yhteiskunnan jäseninä eri puolilla Eurooppaa. Samoin vaateen voi ajatella symboloivan laajemmin sitä historiapolitiikkaa, joka korostaa vastarintaliikkeen merkitystä ja unohtaa yhteistoiminnan miehittäjien kanssa.

Stasi otti hajunäytteitä kuulusteluihin joutuneilta itäsaksalaisilta. © Haus der Geschichte der Bundesrepublik Deutschland, Bonn

Esillä oli myös Länsi-Euroopan diktatuurien historiaa, mukaan lukien rekonstruoitu kidutuskammio. Sen tarkoituksena oli muistuttaa että Euroopassakin kansalaisilta on viety perusoikeuksia vielä aivan hiljattain. Vielä enemmän painoa sai entisten sosialististen maiden historia, mukaan lukien vanerista tehty *Checkpoint Charlie* -koju. Sosialismin romahtamista symboloi lattialle kaadettu Leninin patsas, joka oli lainattu Budapestin patsaspuistosta.

Jaettua Eurooppaa ja Berliinin muurin murtumista käsittelevien osioiden jälkeen näyttelyvieras saapuu huoneeseen jonka laaja fresko juhlistaa Euroopan unionin viimeisintä laajentumista. Aivan lopuksi käsitellään EU:ta globaalissa maailmassa. Poistujaa saattelee näyttelyn tekijöiden historiapolitiittinen näkemys: ”Euroopan unioni pystyttiin luomaan 50:ssä vuodessa koska jaamme yhteisen, yli kaksituhatuotisen historian”. Näyttelyn koti-

sivuille tehty video kiteyttää idean hieman toisin sanoin: ”A shared past for a common future”.

Historiantaju ja eurokansalaiset

Brysselin jälkeen näyttely on menossa Pariisiin ja Zagrebiin. Sitä yritetään kaupata myös muualle Eurooppaan. Jää nähtäväksi, käykö suunnitelmalle samalla tavalla kuin hollantilaisen arkkitehdin Rem Koolhaasin parin vuoden takaiselle *Image of Europe* -näyttelylle. Senkin tekijät kaavailivat Euroopan kiertuetta, joka kuitenkin kariutui siihen, etteivät Euroopan maat Belgiaa, Itävaltaa ja Saksaa lukuun ottamatta olleet kiinnostuneita esittelemään kamarallaan ulkoapäin tuotettua tarinaa Euroopan historiasta (Oittinen 2005). Käsitukset ja tulkinnat historiastahan kun eivät tunnetusti ole identtisiä eri maissa. Tästä kertoo esimerkiksi se, että Saksan opetusministeri Annette Schavanin vuoden 2007 alussa tekemä ehdotus yhteisestä, Eurooppaa käsittelevästä historianoppikirjasta on otettu vastaan nihkeästi.

It's Our History -näyttelykään ei saanut alussa mainitussa Eurooppa-seminaarissa varauksetonta hyväksyntää. Esimerkiksi Ruotsin kansallismuseon johtaja Lars Amréus totesi Elie Barnaville kohteliaasti, että Ruotsissa Eurooppa-museoon ja sen harjoittamaan identiteettityöhön suhtaudutaan ristiriitaisesti. Amréus esitti myös yleisemmän historiapolitiittisen kysymyksen: Pitääkö museoiden rakentaa eurooppalaista identiteettiä vai reflektoida sitä? Barnavin mukaan molemmat tehtävät ovat mahdollisia.

Vuonna 2007 EU:ssa oli Rooman sopimuksen teemavuoden ohella myös yhdenvertaisten mahdollisuuksien teemavuosi. It's Our History -näyttelyn sanoma ei ollut aivan yhteneväinen komission oveen kiinnitetyn We are Europe -kampanjamainoksen iskulauseesta ”tehkäämme tasa-arvosta todellisuutta”.

Kaikkiaan *It's Our History* on vain jäävuoren huippu sangen ongelmallisista yrityksistä rakentaa tai edes tutkailla euroidentiteettiä. Se paljastaa myös, ettei Euroopan jakaminen Länsi- ja Itä-Eurooppaan juuri jätä tilaa pohjoiselle ulottuvuudelle – vaikka siitä olisi tarjolla materiaalia ja tutkimusta vaikka kuinka paljon. Samalla näyttely edustaa toista yleisempää piirrettä EU:n PR-työssä: me-hengen ja eurooppalaisen identiteetin rakentaminen määrittelee myös suuren määrän Euroopassa – tai jopa EU:n alueella – asuvia ”toisia”. Yhdenvertaisuuteen vasta pyrkivien, keskenään sangen erilaisten ryhmien historian kirjoittaminen on toki osin vasta alussa, mutta niiden edes jonkinlainen integroiminen suureen EU:n tai Euroopan historiakertomukseen ei vaikuta olevan kovinkaan pitkällä. Yleisempi johtopäätös *It's Our History*n sisällöstä on, että ”meidän historiamme” näyttää ennen kaikkea keski-eurooppalaisilta tekijöiltään.

Näyttelyn lopuksi antauduin lyhyeen keskusteluun oppaan kanssa. Hänestä Pohjoismaiden puute ei ollut ongelma, koska näyttely pyrki esittämään ”geneeristä eurooppalaisuutta”. Sitä että ”geneeristä eurooppalaisuutta” esitetään huomattavassa määrin juuri belgialaisella esineistöllä ja dokumenteilla, hän puolusti sillä, että ”näyttelyhän on Belgiassa”. Näyttelyn kapeaa näkemystä jonkinlaisesta peruseurooppalaisuudesta opas ei myöskään pitänyt ongelmana, koska hänelle itselleen ”valkoisena oleminen ei ole ongelma”. Jossain määrin hedelmättömän keskustelumme lopuksi museologian asiantuntijaksi esittäytynyt opas totesi pitävänsä asennettani erittäin negatiivisena. Hieman ristiriitaisesti tuomion laukaisi huomautukseni, että oppaan korostamasta yksityisestä rahoituksesta huolimatta näyttelyn yleisanoma muistutti paljon EU:n PR-koneiston tuottamaa, EU-myönteistä historiaa.

* * *

Kiitän Suomalais-ruotsalaista kulttuurirahastoa oleskelustipendistä joka mahdollisti osallistumiseni Tukholmassa järjestettyyn Eurooppa-seminariin.

Kirjallisuus

Dit is onze Geschiedenis! 50 jaare Europees avontuur 2007. Tempora (ei kustantajan kotipaikka).

Europa Go! [www-lähde]. < <http://europa.eu/europago/> > (Luettu 13.4.2007).

It's Our History! 50 Years of European Adventure (lehdistötiedote).

L'Europe, c'est ton histoire. Cahier pédagogique. Le Soir, 2007 (ei julkaisupäivää).

Oittinen, Riitta 2007. Euro-PR ja katseita menneisyyteen. Ennen ja nyt. Historian tietosanomamat 1 [www-lähde]. < http://www.ennenjanyt.net/2007_1/oittinen.html > (Luettu 1.11.2007).

Oittinen, Riitta 2005. Historiapolitiikkaa pikakelauksella. Rem Koolhaas eurosirkustelttailemassa. Historiallinen Akakauskirja 103 (3), 269–279.

Global Vision, FT/Harris poll (March 2007) [www-lähde]. < <http://www.global-vision.net/opinionpolls4.asp> > (Luettu 24.2.2008).

Towards a History of Europe? Historical Consciousness in National and European perspective – A conference arranged by Goethe-Institut and Institut Français – in cooperation with Historiska Museet and Söderholms Högskola (Europaprogrammet), Stockholm 12.– 13.12.2007.

VTM Riitta Oittinen on Brysselissä asuva Helsingin yliopiston yhteiskuntahistorian laitoksen jatko-opiskelija.